

УДК. 373.2

DOI:10.58494/esai.24(8).2024.35

Турдубаева Кандалатхан Ташполотовна,
ОшМПУ, п.и.к., доцент,
kandalathanturdubaeva@gmail.com
Камчиева Алтынай Осмоналиевна,
ОшМПУ, магистрант

БАШТАЛГЫЧ КЛАССТЫН МАТЕМАТИКА САБАКТАРЫНДА ӨЗ АЛДЫНЧА ИШТИ УЮШТУРУУНУН МЕТОДИКАСЫ

Аннотация. Бул макалада башталгыч класстын математика сабактарында окуучулардын өз алдынчалыгын өнүктүрүү процесси репродуктивдүү ишмердүүлүктөн чыгармачылык ишмердүүлүккө чейин каралат, окутуу жана таанып-билүү иш-аракеттерин туура уюштуруунун натыйжасы, окуучулардын өз алдынча иштөөсү өзүн-өзү аңдап-билүүгө, жоопкерчилик менен мамиле жасоого жана өзүн-өзү тартипке жетишерлик жогорку деңгээлин талап кылууга багытталган окуу иш-чаралардын жогорку түрү катары каралат. Ошондой эле өз алдынча иштөөсүн уюштуруунун методикасы жана андан күтүлүүчү натыйжалары жөнүндө берилди.

Түйүндүү сөздөр. өз алдынча иштөө, окуучу, башталгыч билим берүү, окуу процесси, мугалим, өзүн-өзү аңдап-билүү, жоопкерчилик менен мамиле жасоо.

МЕТОДИКА ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Аннотация. В данной статье рассматривается процесс развития самостоятельности учащихся на уроках математики в начальной школе от репродуктивной к творческой деятельности, результат правильной организации учебно-познавательной деятельности, самостоятельная работа учащихся приводит к самосознанию, ответственному поведению и уверенности в себе. рассматривается как высокий вид учебной деятельности, направленный на требование достаточно высокого уровня дисциплины. Также было рассказано о методе организации самостоятельной работы и ожидаемых от нее результатах.

Ключевые слова: Самостоятельная работа, ученик, начальное образование, процесс обучения, учитель, самосознание, ответственный подход.

METHODOLOGY OF ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK OF PRIMARY CLASSES IN MATHEMATICS LESSONS

Annotasion. This article examines the process of developing student independence in mathematics lessons in primary school from reproductive to creative activity, the result of the correct organization of educational and cognitive activities, independent work of students leads to self-awareness, responsible behavior and self-confidence. is considered as a high type of educational activity aimed at requiring a fairly high level of discipline. They also talked about the method of organizing independent work and the results expected from it.

Key words. Independent work, student, primary education, learning process, teacher, self-awareness, responsible approach.

Башталгыч билим берүүнүн натыйжаларынын бири-окуучулардын өз алдынчалыгын өнүктүрүү болуп эсептелет. Билим берүү процессинин натыйжалуулугу окутуунун сапаты жана окуучулардын өз алдынча таанып-билүү ишмердүүлүгү менен аныкталат.

Көрүнүктүү педагог К.Д.Ушинский «Окуучулардын өз алдынча ой жүгүртүүсү өз алдынча иштерди аткаруунун негизинде ишке ашат» деп белгилеген [1].

Өз алдынча ишти жетектөөчү иш катары аныктоого болот, анткени билим, жөндөм жана көндүмдөр материалдык объектилер түрүндө окутуучудан окуучуларга берилбейт, ар бир окуучу муну өз алдынча өздөштүрөт.

Өз алдынча иштөө - бул окутуучунун түздөн-түз катышуусуз, бирок анын тапшырмасына ылайык, белгилүү бир убакыт аралыгында жүргүзүлүүчү когнитивдик окуу иш-аракети. Өз алдынча иш ар бир сабакта, анын ичинде математика сабагында да максаттуу ишке ашырылышы керек, анткени ал окуучулардын көңүлүн, эркин, эмгекке жөндөмдүүлүгүн, тартиптүүлүгүн өнүктүрөт. Бирок, өз алдынча иштөө көпчүлүк окуучулар үчүн олуттуу кыйынчылыктарды жаратат. Бүгүнкү күндө илимий теориянын негизинде башталгыч мектепте математика сабактарында өз алдынча ишти уюштуруу методикасын иштеп чыгуу маселеси актуалдуу.

Башталгыч жалпы билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандартына ылайык, өз алдынча иштөө жөнөкөй тырышчаактыктан эмес, окуучулардын мугалим койгон милдеттерди так түшүнүүсүнө негизделет, анткени өз алдынча иштөө көңүл бурууну, кызыгууну жана чыгармачылыкты ойготууга багытталган.

Көбүнчө окуучулардын өз алдынчалыгын өнүктүрүү процесси динамикада - репродуктивдүү ишмердүүлүктөн чыгармачылык ишмердүүлүккө чейин каралат. Экинчиден, окуучулардын өз алдынча иштөөсү класстарда окутуу жана таанып-билүү иш-аракеттерин туура уюштуруунун натыйжасы болуп саналат. Үчүнчүдөн, окуучулардын өз алдынча иштөөсү өзүн-өзү андап-билүүгө, жоопкерчилик менен мамиле жасоого жана өзүн-өзү тартипке жетишерлик жогорку деңгээлин талап кылууга багытталган окуу иш-чаралардын жогорку түрү катары каралат. Ар бир адамдын өз алдынчалыгын өнүктүрүү процесси коомдун жалпы маданиятын жогорулатуунун шарты болуп саналат, ал билим берүүнүн эн алгачкы этаптарынан башталат.

Өз алдынча иштөө окуучунун өзүн-өзү жөнгө салуусунда, анын чыгармачылык жөндөмүндө өзгөчө роль ойнойт, ошондуктан ал өз алдынчалыкты тарбиялоонун негизги жолу болуп саналат. Өз алдынча иштөө окуучуда олуттуу кыйынчылыктарды жаратышы мүмкүн, анткени ал психикалык гана эмес, эмоционалдык чыңалууну да талап кылат, ошону менен көптөгөн күтүлбөгөн суроолорду, тынчсызданууларды жана күмөн саноолорду жаратат. Бул кыйынчылыктар кээ бир көндүмдөрдү өздөштүрүүнүн баштапкы этаптарында байкалат, ошондуктан бул ишти башталгыч мектептен баштоо керек. Өз алдынча иштөөнү колдонуу бардык сабактарда, анын ичинде математика сабактарында актуалдуу жана зарыл, анткени бул окуучулардын тактыгын, натыйжалуулугун, көңүлүн буруп, тартипке салат. Суроо туулат: "окуучулардын өз алдынчалыгын арттыра турган сабактарда өз алдынча ишти кантип методикалык жактан туура уюштуруу керек?" Мугалим даярдыкты теманын жалпы мазмунун талдоо менен баштайт.

Ал төмөнкүлөрдү аныкташы керек: окуучулар кайсы суроолорду өз алдынча үйрөнө алышат, кайсы тапшырмалар репродуктивдүү жана кайсы чыгармачыл, жалпы окуу көндүмдөрүн калыптандырууга же окуучулардын жеке өзгөчөлүктөрүн өнүктүрүүгө багытталган, ошондой эле сабактарда өз алдынча ишти уюштуруунун формалары ойлонулат. Тематикалык жактан мугалим класста да, үйдө да колдонула турган ишти уюштуруунун алдыңкы формаларын жана түрлөрүн гана аныктайт.

Иштердин логикалык ырааттуулугун, алардын ар түрдүүлүгүн жана татаалдыгын белгилеп кетүү зарыл. Мугалим уюштуруудан тышкары, педагогикалык кырдаалга жана класстын өзгөчөлүктөрүнө жараша методикалык инструменттерди да ойлонот. Ошондуктан сабактын структурасында өз алдынча иштөөнүн ордун, тапшырманы (алардын багытын жана мазмунун), тапшырманы аткарууга бөлүнгөн убакытты, материалды баяндоо процессинде өз алдынчалыкты стимулдаштыруу ыкмаларын, математика сабагында өз алдынча иштөөнүн кыймылдаткыч элементи болуп саналаарын белгилөө зарыл. Окуучуларды кыйынчылыктарды жеңүү боюнча иш-аракеттерге үндөйт.

Өз алдынча окуу иши, адатта, белгиленген убакыттын ичинде белгиленген дидактикалык максатты ишке ашырууга багытталган окутуучу тарабынан уюштурулган

окуучулардын ар кандай активдүү иш-аракеттери катары түшүнүлөт: билимди издөө, аларды түшүнүү, бекемдөө, калыптандыруу көндүмдөрүн жана билгичтиктерин өнүктүрүү, билимди жалпылоо жана системалаштыруу. Дидактикалык кубулуш катары, өз алдынча иштөө бир жагынан окуу милдети, башкача айтканда, окуучу эмне кылышы керек, анын иш-аракетинин объектиси, экинчи жагынан, тиешелүү иш-аракеттердин формасы: эс тутум, ой жүгүртүү, Чыгармачыл элестетүү, окуучу окуу милдетин аткарып жатканда, акыры окуучуну таптакыр жаңы, мурда белгисиз билимге ээ болууга же буга чейин алган билимдин көлөмүн тереңдетүүгө жана кеңейтүүгө алып келет.

Окуучунун билим алуусунун өнүгүү деңгээли анын жаңы билимдерди өз алдынча алуу, аларды окуу жана практикалык иш-аракеттерде колдонуу жөндөмдүүлүгү менен өлчөнөт жана бааланат. Ошондуктан жалпы билим берүүнүн максаты үзгүлтүксүз билим берүүнүн бирдиктүү тутумундагы негизги билим катары окуучуларды академиялык өз алдынчалыкка тарбиялоо болуп саналат. Окутуу методдорун өркүндөтүү окуучулардын өз алдынчалыгын өнүктүрүү менен тыгыз байланышта.

Дал ушул өз алдынча ишти өнүктүрүүдө бүткүл педагогикалык процессти өркүндөтүү жана анын натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн чон мүмкүнчүлүктөр ачылат. Окуучулардын өз алдынчалыгын өнүктүрүү көйгөйүнө көңүл буруу бул жалпы билим берүүдө гана эмес, мектеп окуучуларын келечектеги иштерине даярдоодо да маанилүү роль ойногону менен түшүндүрүлөт. Бул окууну аяктагандан кийин кайсы тармакта иштебесин, ар бир адам үчүн зарыл.

Математика предмети өз алдынча иштөөнү уюштуруунун каражаттарынын бири катары кызмат кылат, негизги логикалык операцияларды сүрөттөө үчүн өзгөчө ылайыктуу материал. Математиканы изилдөө өзү окуучулардын ой жүгүртүүсүн уюштуруп, аларга белгилүү бир талаптарды коет. Чындыгында, объективдүү дүйнөнүн мейкиндик формаларын жана сандык байланыштарын изилдөө менен, математика эн так жана логикалык жактан ырааттуу илимдердин бири: анын аксиомалары, аныктамалары, түшүнүктөрү, байланыштары окуучуларды логикалык категориялар жана логикалык операциялар чөйрөсүнө табигый жол менен киргизет [2].

Мектептин математика сабагынын ар бир предмети кийинки чындыктар мурунку чындыктардан келип чыккандай жана алар менен негизделгендей курулган. Математиканы окутууда окуучулар өздөштүрүүгө тийиш болгон көндүмдөрдүн арасында материалды иш жүзүндө өздөштүрүүгө багытталган жана акыл-эс сергектигин жана өз алдынчалыгын камсыз кылгандар [3].

Окутуунун алгачкы күндөрүнөн баштап баштапкы деңгээлде окуучулардын өз алдынча иш жүргүзүү көндүмдөрүн калыптандыруу - окутуучунун контролдук суроолору боюнча сабакта билдирилген маалыматты окуучу кабыл алуу жана кайра чыгаруу боюнча иштер жүргүзүлөт. Ошондуктан, тесттик суроолордун системасын түзүүдө мугалимдин милдеттеринин бири окуучуларда негизги моменттерди аныктоого үйрөтүү болуп саналат. Ошондуктан, контролдук суроолордун системасын түзүү боюнча мугалимдин милдеттеринин бири - окуучуларды окутууда негизги түшүнүктөрдү аныктоо.

Бул мезгил аралыгында, суроо системасы берилген материалдын бардык негизги пункттарын камтууга тийиш, тиешеси жок суроолорду, негизги материал менен байланышпаган суроолорду камтыбашы керек. Окуучулар берилген материалды түздөн-түз кайра чыгарууга байланыштуу суроолорго өз алдынча жооп бере алышы керек.

Маалыматты кабыл алууда окуучулардын өз алдынча иш аракеттерин калыптандыруунун жогорку деңгээли кабыл алынган маалыматтын негизги пункттарын ажырата билүүгө, жооп кайтаруу планын түзүүгө үйрөтүү зарыл. Өз алдынчалуулуктун тийиштүү үлүшү жок болгон учурда билим окуучулар тарабынан механикалык түрдө эсте калат. Өз алдынча иштөө методикасынын кемчиликтеринин бири - мугалим колдонгон түрлөрүнүн монотондуулугу. Математика сабактарында өз алдынча иштөөнүн көпчүлүк бөлүгү мугалим тарабынан берилген материалды аны үйрөнгөндөн кийин дароо бекемдөө

жана окуучулардын билимин текшерүү зарыл. Жаңы материалды изилдөөдө алардын саны кыйла аз колдонулат [4].

Начар окуган окуучулар менен иштөөдө жооп берүү планын түзүү сунушталышы керек. Бул алардын тыянак чыгаруу жөндөмүн өнүктүрөт, аларды аң-сезимдүү окууга жана тексттин айрым бөлүктөрүн семантикалык жактан салыштырууга көндүрөт. Сурамжылоо учурунда планды колдонуу сабакта гана эмес, үй тапшырмасын даярдоодо дагы ишти күчөтөт. Ишке ашыруу процессинде суроолорду колдонуунун дидактикалык максаты окуучуларга бул маселени чечүүнүн жолун табуу үчүн зарыл болгон билимди актуалдаштырууга, кенже окуучулардын ой жүгүртүү иш-аракеттерин туура багытта уюштурууга жардам берет [5,6].

Тапшырмалар боюнча өз алдынча иштөөнү мындай уюштуруу күчтүү окуучуга чыгармачылык жөндөмүн көрсөтүүгө, ал эми жетишпеген окуучуга ишенич туудурууга жардам берет – жеке өзгөчөлүктөрдү эске алуу менен дифференцирленген тапшырмаларды аткаруу маселени чечүүнүн туура жолун табууга мүмкүнчүлүк берет. Чыгармачылык ыкманы колдонуу менен ишти өз алдынча аткаруу зарылдыгы өзүнөн-өзү пайда болбойт, ал окуу процессинде калыптанат.

Корутунду

Мугалимдин ишинин методикасынын сапатын жогорулатуу, аны активдештирип, окуучулардын акыл-эс ишмердүүлүгүн максаттуу башкаруу жөндөмүнө жараша болот. Бул жогоруда айтылган психо-педагогикалык билимдин негизинде мүмкүн. Алар окуучулардын аң-сезиминде болуп жаткан ички процесстердин жана окуу иш-аракеттерин аныктоочу тышкы процесстердин маңызын ачып беришет. Бул сизге эң ылайыктуу ыкмаларды колдонууга, аларды колдонуунун кесепеттерин болжолдоого, практикада пайда болушу мүмкүн болгон татаал кырдаалдардан чыгуунун жолдорун табууга мүмкүндүк берет.

Ошентип, окутуунун баштапкы этабында өз алдынча ишти уюштуруу мектеп окуучуларында өз алдынчалуулукту өнүктүрүү үчүн шарттарды түзөт, бул өз кезегинде баланын инсандык өнүгүүсүнө шарт түзөт.

Пайдаланылган адабияттар:

1. Есипов Б.П. Самостоятельная работа учащихся на уроках -М.: «Педагогика», 1961.-239с.
2. Бекбоев И.Б., Тимофеев А. Математиканы окутууда окуучулардын өз алдынча иштөө ыктарына машыктыруу.- Ф.: «Мектеп» ,1965.
3. Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү уюмдарынын 1-4-класстары үчүн «Математика» боюнча предметтик стандарты.
4. Самсалиева К.О. Математика сабагында окуучулардын өз алдынча иштерин уюштуруу, КББА.
5. Хакунова Ф.П. Особенности организации самостоятельной работы обучающихся. Начальная школа. – 2013. – № 1.
6. Шамырканова Н.Б. Башталгыч класстын өз алдынча иштөөсүн уюштуруунун педагогикалык шарттары. Дисс... пед.илимдеринин канд/ Шамырканова Н.Б. Бишкек: 2019

